

Bibliotekarstudentens nettleksikon om litteratur og medier

Av Helge Ridderstrøm (førsteamanuensis ved OsloMet – storbyuniversitetet)

Sist oppdatert 16.02.24

Om leksikonet: https://www.litteraturogmedieleksikon.no/gallery/om_leksikonet.pdf

Klassisismen

Et sett av regler og idealer som er basert på antikkens litteratur og kunst, og som ble fulgt opp i ulik grad gjennom historien.

“*Classic*, as we use it in everyday speech, means typical, exemplary (a classic case), of the highest class in its kind, and thus worthy of study and imitation, in school and otherwise; *classical* is chiefly used for the best writers of antiquity (as in classical scholarship); *classicism*: a way of writing or painting marked by serene beauty, taste, restraint, order and clarity. Sometimes the term *neo-classicism* is used to distinguish modern from Greek and Latin classicism. [...] reserve neo-classicism for the revival (or survival!) of classicism in the eighteenth century.” (Secretan 1973 s. 2)

“There is no clear-cut definition of the term *classicism*. Encyclopaedias use phrases such as “an aesthetic tendency characterized by a sense of proportion, by a balanced and stable composition, by a search for formal harmony and by understatement; imitation of ancient writers; aversion to the exceptional; well-nigh exclusive interest in psychological and moral analysis; control of sensitivity and imagination; submission to rules governing specific kinds of writing”, and so on. *Classicism* has been equated with Beauty, with Reason, with Health, with Tradition.” (Secretan 1973, upaginert forord) Skjønnhet ble oppfattet som avhengig av gode proporsjoner (Grimminger 1990 s. 128). Kunst skal skapes i en sfære av “fornuftig kontrollert og moralsk renset form” (Grimminger 1990 s. 198).

“When used to refer to an aesthetic attitude, Classicism invokes those characteristics normally associated with the art of antiquity – harmony, clarity, restraint, universality, and idealism. Because of the high regard accorded to ancient art, “classic” is sometimes used to mean that the example is the best of its type (e.g., a classical example of a villa). [...] In literature, for instance, the first major revival of Classicism also occurred during the Renaissance, when Cicero’s prose was especially imitated. France in the 17th century developed a rich and diversified Classicism in literature, as it had also in the visual arts. The dramatists Pierre Corneille and Jean Racine, together with the philosophers Blaise Pascal and René Descartes, were particularly important. In England, Classicism in literature arose later than in France and reached its zenith in the 18th-century writings of John

Dryden and Alexander Pope. Gotthold Ephraim Lessing, Johann Wolfgang von Goethe, and Friedrich Schiller were major figures in the German Classical literary movement. In the early 20th century, T.S. Eliot and proponents of the New Criticism were sometimes considered classicists because of their emphasis on form and discipline.” (<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/120317/Classicism-and-Neoclassicism>; lesedato 08.10.12)

Den engelske renessansedikteren Ben Jonsons *Timber or Discoveries Made Upon Man and Matter, as they Flowed out of his Daily Reading* (1620-1635, publisert posthumt i 1640-1641) “embodies the spirit, and more facets of the doctrine than any previous writing in England. [...] The epithet that suits him best is probably *pure*: implying good taste, ‘pure and neat language’, polished, lucid, well-ordered and well-proportioned prose or verse. His demand for clarity and intelligibility makes him prefer the brevity of wit [...] with a special taste for the epigram, an intellectual genre for a sophisticated society. (He himself called his collected Epigrams the ripest of his studies.) His lyrics and masques are part and parcel of courtly entertainment. Restraint and control may be features of his mental make-up [...] the permanent principle of art is harmony. [...] Ben Jonson strikes us as a level-headed, self-disciplined intellectual whose work reveals little of the man, as an artist for whom reason and order are the tools needed for pleasing, for imposing a simple moral truth (that suffered at the hand of falsehood, shallow opinion, imagination, vices, follies, etc) [...] a balanced view of life.” (Secretan 1973 s. 22-23)

Klassisistene mente at verdens kompleksitet bare er tilsynelatende, og at det bak kaoset finnes en unik, universell sannhet om mennesket (Ligny og Rousselot 2016 s. 42). De greske og romerske filosofene og dikterne ble oppfattet som tenkere på jakt etter dette universelle.

Klassisismens sentrum i tid og rom var Frankrike på 1600-tallet. Høyklassisismen var i siste halvdel av 1600-tallet, fra og med at Ludvig 14. (“Solkongen”) overtok som eneveldig hersker. Den klassisistiske estetikken er i Frankrike et resultat av det absolutte monarkiet/kongedømmet som institusjon (Meyer 1999 s. 160). “Pragmatic England could not give the same assent to rules as the French under the sway of their absolute monarch” (Secretan 1973 s. 67).

Doktrinen etablerte en tydelig forbindelse mellom orden, fornuft og moralitet, og for den tyske filosofen Immanuel Kant var kunstverket et symbol på det moralsk gode (Grimminger 1990 s. 133). I et vellykket klassisistisk kunstverk forenes alle delene til en enhet, stoffet med formen, og sanselige bilder med en fornuftig orden (Grimminger 1990 s. 134). Det er som om en “offentlig fornuft” sitter i en dommerstol og avgjør hva som er god kunst (Nibbrig 1981 s. 50).

“There is little premium put on individuality and the expression of individual, personal feeling. In contrast to post-Romantic interests in the West, there is little

mention of originality in the traditional discourse. Excellence resides in the perfection of skills, mastery of the principles of an art genre, and submission to the inner order of the world [...] the concept of innovation resides more in the personality and life of the artist than in his art.” (Kenneth J. Dewoskin sitert fra <https://www.grin.com/document/7572>; lesedato 28.06.23)

Diktning bør innen klassisismen gi en “ ‘moral lesson’ (moderating violent passion, correcting ill customs, and so on).” (Secretan 1973 s. 60) Den tyske 1700-tallsfilosofen Christian Wolff “emphasized the notions of common sense, normality, probability, nature, imitation and rule. Here again beauty, goodness and truth became equated, thus fostering the didactic purpose of literature. Not only did the whole movement look back to the ancient models, but it fed on French theory and practice, and also on English models such as *The Tatler* and *The Spectator*. [...] The mainstay of German Klassizismus was Gottsched (1700-1766), the upholder of good taste [...] The following quotation will illustrate Gottsched’s basic attitude: ‘The nature of man and the strength of his mind is the same as it was two thousand years ago: consequently, the way to poetic pleasure must be the same as that which the ancients chose so appropriately.’ [...] Rules and metre are regarded as leading towards harmony, peace and tranquillity.” (Secretan 1973 s. 70-71)

Christian Wolff kalte det fullkomment når noe mangfoldig blir ordnet til en fornuftig helhet og som så kunsten framstiller på en sansbar og motsetningsfri måte (gjengitt fra Griminger 1990 s. 126-127).

I antikken og senere ble det stilt opp en rekke regler som alle som ville skrive innen en bestemt sjanger, måtte forholde seg til. Slike normative krav baserte seg på en overbevisning om at hver sjanger er en form gitt oss av “naturen”, og at greske verk hadde realisert formene på en fullendt måte og dermed vist oss hva de evig gyldige mønstrene består i (Kayser 1973 s. 331). Dikterne burde imitere de antikke forfatterne, som i sin tur imiterte (eller representerte) “naturen” – dermed ble imitasjonen av antikken en måte å etterligne virkeligheten på (Michèle Gally gjengitt fra ml.revues.org/207; lesedato 12.07.16). Innen klassisismen ble sjangrer oppfattet omtrent som atskilte dyrearter (Jump 1972 s. 50-51).

Til inn på 1700-tallet oppfattet forfattere og andre kunstnere sin virksomhet som en type kunstferdighet som gikk ut på å beherske håndverksmessige regler (Gelfert 2010 s. 63). De mønstergyldige forbildene for disse reglene var greske og romerske diktere og andre antikke kunstnere.

Den offisielle franske kritikken vurderte verdien av et verk etter dets respekt for bestemte regler (Ligny og Rousselot 2016 s. 42). Men det fantes også andre oppfatninger, som ledet til diskusjonene rundt Pierre Corneilles skuespill *Le Cid* (1636) og kranglene mellom “de gamle og de moderne”. *Le Cid* var kontroversiell

fordi Corneille hadde tatt seg friheter med konvensjonelle regler for dramatikk i hans samtid.

Verse målet heksameter ble brukt i Homers epos og senere i gresk og romersk diktning. Rytmen er basert på seks versføtter, vanligvis daktyler. Heksameter ble oppfattet som klassisk og sublimt (Arnold og Sinemus 1983 s. 226).

“[W]hat has the past taught us? what do we share with the generations that have gone before us, with the nations around us? how best can we sum up what was, is and perhaps will be? what is unchanging Nature really like? We have here a mode of thinking more rational, more synthetic, more static, which tends to systematize, to accept what is of proven value, to make use of forms handed down from generation to generation. [...] Classicism always look back, when it theorizes and when it creates.” (Secretan 1973 s. 4)

Tragedien var den klassisistiske sjangeren med høyest prestisje. Den greske filosofen Aristoteles’ *Om diktekunsten* (eller *Poetikken*) ble tolket slik at han forlangte handlingen, tidens og stedet enhet i et drama. Tidens, stedets og handlingens enhet er “de klassisistiske enhetene i dramaet” (Grimminger 1990 s. 127). Også eposet bar med seg stor prestisje fra mesterverk i den greske og romerske antikken. Begge sjangrene representerte “the luminous humanity of Hellas” (Secretan 1973 s. 73).

René Bray viser i boka *Utformingen av den klassiske doktrinen i Frankrike* (1983) hvor stor kritikeraktivitet som foregikk rundt Aristoteles’ *Om diktekunsten* fra det ble gjenopplaget på slutten av 1400-tallet (Guy Riegert i Boileau 1984 s. 9). Dette fikk stor betydning for klassisismen.

Den svært innflytelsesrike franske litteraturkritikeren og dikteren Nicolas Boileaus poetikk-verk *Om diktekunsten* (1674) sammenfattet de estetiske normene og reglene som mange dikteren allerede hadde fulgt i lang tid. Han ville definere de store prinsippene for skrivekunsten (Ligny og Rousselot 2016 s. 42). En av reglene var at sjangrer ikke måtte blandes. Boileau krever at en forfatter bøyer seg for de språklige og ideologiske kravene som den franske kongens institusjoner har etablert (Dirkx 2000 s. 44).

I første sang av *Om diktekunsten* skriver Boileau om generelle prinsipper for god poesi. Han fordømmer bl.a. det burleske og bruk av emfase, og mener at dikteren må bruke sin fornuft til å oppnå klarhet. I andre sang skriver han om små sjangrer som ode, sonett og epigram, og dessuten om satirens utvikling (Guy Riegert i Boileau 1984 s. 11). Tredje sang handler om tragediesjangeren, episke dikt og komedien. Boileau anbefaler diktere å studere naturen. Fjerde sang handler om poesi og dens sivilisatoriske virkning. Den franske forfatteren André Gide skrev om *Om diktekunsten* at Boileau “krystalliserte i aleksandrinere den klassiske tradisjonen” (sitert fra Boileau 1984 s. 172).

Vanntette skott mellom sjangrene er et prinsipp eller “et dogme” (Guy Riegert i Boileau 1984 s. 12) innen klassisismen. Boileau forsvaret dette prinsippet snarere gjennom at diktere har ulike talenter enn gjennom autoriteter fra antikken eller gjennom tradisjonen. Naturen har fordelt dikteres styrke og talenter svært forskjellig, og enhver dikter har best mulighet til å lykkes innen én bestemt sjanger. Sang 2 og 3 i *Om diktetkunsten* forutsetter et strengt skille mellom de litterære sjangrene.

Boileaus ideal var et kunstverk med perfekt balanse mellom alle delene, og der disse delene er underordnet helheten; alt skal være i harmoni (Guy Riegert i Boileau 1984 s. 15). Han kritiserte den kvinnelige franske romanforfatteren Madeleine de Scudéry for å ha for lange beskrivelser (Boileau 1984 s. 15). Det viktigste å skrive om er menneskenaturen og menneskets følelser (s. 15). Følsomhet må styres av fornuften for å nå maksimum av sannhet og skjønnhet (Ligny og Rousselot 2016 s. 43).

“ ‘Merveille’ and ‘beau désordre’ he [Boileau] preached as much as regularity and reason. Reason is not in any way deified; it remained for him at the level of spirited common sense. How scathing he can wax against the ‘poètes plats’, the pedestrian mind! Anything capable of moving mind and heart found favour with Boileau – within reason and the limits of decorum.” (Secretan 1973 s. 46)

Om diktetkunsten inneholder blant annet disse poengene (sitatene er fra Ernest Dilworths engelske oversettelse; <http://mockingbird.creighton.edu/english/fajardo/teaching/eng600/boileau.htm>; lesedato 28.08.14):

1. sang:

“good sense and rhyme always agree”; “rhyme is a slave whose duty it is to obey”
“yoke of reason”; “love reason, then”

“every superfluous word is insipid and offensive”

“constantly vary your style when writing”

“avoid the low”

“imitate the elegant playfulness of Marot, and leave burlesque to the clowns of the Pont Neuf”

“be simple but with artistry; be great without pride, agreeable without artificiality”

“happy choice of harmonious words. Avoid the detestable competition of unpleasant sounds”

Villon, order; Ronsard, another method, confusion, “made an art of poetry to suit himself”; Malherbe, “wise writer,” refinement, grace, no enjambment, “follow in his footsteps,” “cherish his purity”

“before writing then, learn how to think. Expression follows thought”

“let language be always sacred to you”

“make haste slowly”

“polish it ceaselessly, and polish it again”

“a single whole of various parts”

“be a severe critic of yourself. Ignorance is always ready to admire itself”; “make friends who will be quick to criticize you”; “be pleased at advice rather than at praise”; “a wise friend, always rigorous, inflexible, never gives you any peace where your faults are concerned”; “a fool always finds a worse fool to admire him”

2. sang:

elegant idyl: pleasing, modest, unostentatious, simple, “artless, free of the pride of presumption,” “never daunting the ear with grand words”; follow Theocritus and Virgil; “down to earth without vulgarity”

elegy: “in elegy only the heart must speak”

ode: “the impetuous style of the ode often moves at random; a fine disorder here is an effect of art”

epigram: “so long as the wit, brilliant in relevance, turned on the thought and not on the words”

“every kind of poem shines with its own beauty”

satire: “Lucilius was the first who boldly held the mirror up to the vices of the Romans. He avenged humble virtue against haughty wealth, and the honest man on foot against the rascal in a litter”

“the French reader ... is outraged by the license of the least impurity of meaning, should it go undraped in chaste language”; “deliver us from a shameless man who preaches a sense of shame”

vaudeville: “see that you do not make God the subject of some dreadful piece of foolery: all these games that are started by atheism lead the joker sadly to the gallows at last”

3. sang:

Theatre: “let passion seek out the heart and stir in being stirred”

“to please and to touch”

“it is never too soon to make the subject clear”

“we, whom reason binds to its rules, prefer that the action be artfully managed – that a single thing done, in one place, in one day, hold that crowded theatre to the end”

nothing incredible; “what ought not to be seen should be narrated to us”

“see that love appears as a weakness and not a virtue”

“give the great hearts a few weaknesses”; “in these little faults of character the mind takes pleasure in recognizing nature itself”

novel, frivolity of the form

stage: exactness of judgment, strict decorum

“an egotistical writer tends unconsciously to make his heroes resemble himself”

“to draw tears from me, you must first weep yourself”

“producing noble sentiments”

“the terrible mysteries of the Christian faith cannot be brightened up by means of machinery”

Tasso, “sage and endlessly oratorical hero”

“fable offers the mind a thousand delights”

“in narration be quick and concise, in description opulent and stately”

“let your beginning be simple and unaffected”

“enliven your work with a world of verbal figures”

Homer, “cherish his writings”

Greek tragedy, law made poets better behaved, “forbidden to name names and faces”

“let nature, then, be your sole study”

4. sang:

“rather be a respected workman in a necessary art, than a common writer and vulgar poet”

“a piece of writing that holds up under being read aloud may not, in print and in broad daylight, be able to endure the gaze of a penetrating eye”

“be glad of censure,” “correct your work without grumbling”

“attach the amusing to the solid and useful”

“I am not, however, one of those dismal souls who for the sake of literary purity would banish love altogether”; “the least virtuous love, when chastely expressed, arouses in us not the slightest shameful impulse”; Dido, “I condemn her offense while sharing her tears”

“do not fall into that contemptible jealousy which is the malign madness of vulgar minds”

“do not let writing be your continual employment”; “one also ought to know how to talk, and how to live”

“work for the sake of fame; sordid gain ought never to be the object of a distinguished writer”; “I cannot put up with these renowned authors who, ... turn a divine art into a mercenary trade”

“What have we to fear in this century, when the arts bask in the beams of a favorable star, when the wise foresight of an enlightened prince sees to it that poverty shall be unknown to merit?”

Boileau var en av flere på 1600-tallet som kritiserte romansjangeren for å være en fantasifull sjanger der følelsene tar overhånd på bekostning av fornuften (Guy Riegert i Boileau 1984 s. 19). Men i verket *Om romanheltenes dialog* forteller Boileau at han som ung elsket å lese romaner, og anså mange av dem å være blant den franske litteraturens mesterverk.

Den franske renessansedikteren François de Malherbe var en forløper for klassisismen, og i *Om diktkunsten* skriver Boileau:

“Endelig kom Malherbe, [...]”

Alle kjente hans lover; og denne trofaste veiviser
For forfattere på den tiden fungerer ennå som modell.
Gå derfor i hans fotspor; elsk hans renhet,
Og med hans gode grep imiter hans klarhet.”
(her oversatt fra Dirkx 2000 s. 44)

Grekeren Longinos skrev i antikken om estetikk. “His didacticism rather than his original compositions was partly responsible for the survival of classicism in the eighteenth century and, who knows, for the dearth of poetry in France until the advent of André Chénier. It was as if ossification set in as soon as the Universities started *teaching* Boileau.” (Secretan 1973 s. 46)

Den klassisistiske litteraturen var preget av instrumentalisme som tjener en triumferende ideologi (Barthes 1972 s. 56). Til ære for Solkongen var solsymbolikk mye brukt, både innen maleri, dekorasjon, arkitektur, teater og litteratur. Kongen og adelen visste at kunstnere og forfattere kunne gi dem selv “evig” ry, omtrent slik den romerske dikteren Vergil hadde lovprist keiser Augustus i eposet *Aeneiden* og bidratt til et i prinsippet evigvarende godt ettermæle. Det ble skrevet mye panegyrikk (forskjellige lovprisningsverk) på 1600-tallet, særlig rettet til kong Ludvig 14. Det ble likevel ikke skapt noe litterært verk som har *Aeneidens* kvaliteter.

Klassisistenes “interests lie in ‘what was always, everywhere, appreciated by all’; in one word, universality.” (Secretan 1973 s. 24) Dikterne kan ikke følge en individuell fornuft som gir dem frihet til å følge sin private inspirasjon, men må følge en universell fornuft som er uforanderlig, alltid seg selv lik, uavhengig av tid, sted, skikker osv. (Tieghem 1990 s. 40). “The reason-rule formula [...] The Abbé d’Aubignac echoed Chapelain’s teaching in his *Pratique du Théâtre* (1657): ‘Les règles du théâtre ne sont pas fondées en autorité, mais en raison’. The example of the ancients is followed ‘because they use them (the rules) much to their glory. He who wants to become a poet must apply himself to reading Aristotle and Horace ... then he must peruse their commentators ...’. For Jules de la Mesnardière Aristotle is the ‘prince of philosophy’. More important than Aristotle idolatry is the general anti-individualistic code imposed on the artist (how crippling this can be will be shown in the eighteenth century), with its rider, according to which knowledge of precept and precedent *makes the poet*. [...] Chapelain held that ‘Reason is not subject to change’; [Guez de] Balzac that ‘It is certain that reason belongs to all nations’; La Mesnardière that ‘Reason belongs to all ages’. Art thus placed on the solid pedestal of reason could, at the same time, aim high and remain intelligible. [...] Believing, admiring, imitating, embellishing, generalizing, typifying, probing the mind: activities and attitudes which merge into works we call classical, and in which the ego of the writer hides unflinchingly behind the Ego of Man.” (Secretan 1973 s. 31-33)

“Just because classicism sought to express the idea of beauty in definite and objective form, it was possible to lay down fixed canons” (*Encyclopedia Americana* sitert fra Prang 1972 s. 408).

Dikterne følger prinsippene i en universell og evig skjønnhet. Klassisistene i Frankrike på 1700-tallet oppfordret til imitasjon av “de perfekte antikke verkene” blant annet fordi antikkens forfattere etter deres mening hadde representert Naturen på en uovertruffen måte (Vladimir Schotter i <http://babel.revues.org/2059>; lesedato 10.04.15). Den klassisistiske “litterære doktrinen” var streng og homogen (Tieghem 1990 s. 58). Men forfatteren kan “sminke” eller forbedre naturen for bedre å representere den (Tieghem 1990 s. 38).

“[T]he ancients had known nature intimately, and the passions, ‘those springs of human nature’, and the best way of moving ‘pleasure in a reader’. In other words, the ancients taught a philosophy: that is, a psychology and a rhetoric; their rules are not arbitrary, lasting success is a proof of their excellence. In this *Essay on Criticism*, Pope, talking of Virgil, sums up the lesson thus: Nature and Homer were, he found, the same; [...] To copy *Nature* is to copy *them*.” (Secretan 1973 s. 65-66) “No theorist of classicism has ever convincingly explained what *imitation of nature*, one of the main tenets of the doctrine, really meant. If there is any agreement at all, it may be this: take from what you know to be right, what you think will please and instruct.” (Secretan 1973 s. 60) En av dem som brukte “naturen” som en felles standard for alle mennesker, var den skotske filosofen og forfatteren Henry Home i hans *Elements of Criticism* (1762) (Secretan 1973 s. 62).

I “An Essay on Criticism” (1711) skrev den engelske forfatteren Alexander Pope disse verselinjene:

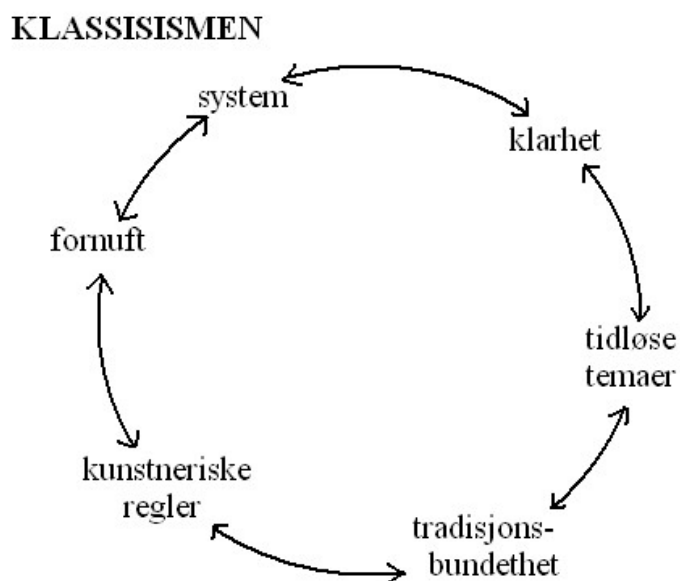
“First follow NATURE, and your judgment frame
By her just standard, which is still the same:
Unerring Nature, still divinely bright,
One *clear, unchang’d*, and *universal* light,
Life, force, and beauty, must to all impart,
At once the *source*, and end, and *test of art*.”

“Nature, truth and beauty are indissolubly linked: reason and experience prove it ... and the optimistic chain comes full circle.” (Secretan 1973 s. 62)

Den klassisistiske estetikken er idealistisk (Guy Riegert i Boileau 1984 s. 13). Dikterne bør føye seg etter det som dannete, gode og følsomme lesere anser som naturlig og sant. Det naturlige er for Boileau i realiteten et kulturprodukt. Noen litteraturforskere har oppfattet det som mer rigid: Boileau prøvde å avklare “lovene for den evige Fornuft” (Antoine Adam sitert fra Boileau 1984 s. 173).

Den klassisistiske estetikken er “lukket” (Tieghem 1990 s. 159). Noen klassiske forfattere og noen få moderne forfattere er valgt ut som idealer, litteraturen retter seg til et utvalgt publikum, og innholdet som litteraturen kan tematisere er begrenset. Ingen innflytelse skulle kunne trenge inn i dette systemet utenfra – det er en litteratur med “sine ritualer, sin protokoll, sine hierarkier, sine vanlige samtaletemaer, der en homogent og lite nysgjerrig publikum sier til seg selv det som allerede har blitt sagt hundre ganger” (s. 159). Den klassisistiske litteraturen skulle i prinsippet ikke være ikledt et språk, men være gjennomsiktig (Barthes 1972 s. 8). Dikteren var vitne for det universelle.

Klassisismen kan oppfattes som en hel kunstfilosofi, med mange idealer som skulle realiseres og utgjøre en helhet:

Innen skjønnlitteraturen skal skjønnheten og litteraturens form sammen manifestere sannheten (Lanson og Tuffrau 1953 s. 180). “[D]en klassiske doktrinen består av disse to elementene: sansen for fornuft (som kommer fra kartesianismen) og sansen for skjønnheten (som kommer fra de greske og latinske verkene).” (Lanson og Tuffrau 1953 s. 239) Klassisismen er kjennetegnet ved “orden, klarhet, fornuft, måtehold” (Bar 1960 s. ix; satt i hermetegn hos Bar). Klassisismen krever imitasjon, sannsynlighet, skille mellom sjangrene og mellom stilene, og å følge reglene for god kunst (Guy Riegert i Boileau 1984 s. 15).

“Traditional classicism had held that nature was ruled by fixed laws which prescribed the different literary and artistic genres appropriate to different kinds of experience. The artist ‘copied nature’ in the sense that he distilled from a situation its essential, universal content; his concern was with the situation, rather than with his own reaction to it. Stylistic rules, such as the dramatic unities, were merely a superficial aspect of a whole attitude. This ‘Cartesian’ classicism, assuming an innate response to absolute standards, had little to commend it to the empiricist of

the school of Locke and it was Locke's sometime pupil, the Earl of Shaftesbury, who transferred the centre of aesthetic enquiry from the object to the creative process by which it came into being." (Hampson 1987 s. 203)

De klassisistiske dikterne drev etterligning (på latin "imitatio") av mesterverkene, i skapende konkurranse (latin "aemulatio") med de store forbildene. Dikterne drev etterligning i vid forstand: gjentakelse, imitasjon og videreføring. Det var en slags nyskapende gjenskapning av noen av fortidens mesterverk. Dette har blitt kalt imitasjonestetikk. Det er via etterligning av de gamle mesterverkene at litterær kvalitet oppnås. Imitasjon og konkurranse er forent i samme praksis ("to imitate is to emulate"). Det å imitere en original innebærer for Boileau også å kjempe mot denne originalen og å nære sitt eget talent (Gallo 2012 s. 128).

For den franske satirikeren og filosofen Jean de La Bruyère "imitation is no slavish aping, for it is possible to imitate nothing but a spirit of truth, a high degree of excellence, a faithfulness to a stable and reasonable philosophy of life. For a classic, only the fundamentals of the mind (reason, the sundry faculties, basic feelings, certain vices and virtues) remain unchanging throughout the course of time, whereas life-styles, factors external to man, moral climates, the sensitivity of successive generations, knowledge of the universe, all evolve, together with their modes of expression" (Secretan 1973 s. 5).

"Min imitasjon er ikke slaveri" skrev den franske forfatteren Jean de La Fontaine på 1600-tallet (sitert fra Lanson og Tuffrau 1953 s. 296). Det samme mente Boileau: "Og i denne samling av noble fiksjoner / morer dikteren seg med tusen påfunn." (*Om diktekunsten* del 3, linje 173-174) Boileaus komedie *Korpulten* (1672) er en parodi på et heroisk heltedikt, og handler om plasseringen av en korpult i en kirke.

Boileau skrev om sin beundring for den romerske dikteren Horats: "For selv om det i mitt verk på elleve hundre vers ikke er flere enn femti eller seksti vers som mer eller mindre etterligner Horats, så kan det ikke komme noen sterkere lovprisning av resten enn hvis det oppfattes som oversettelse fra denne store poeten." (sitert fra Boileau 1984 s. 9)

I litteraturhistorien blir den franske klassisismen i siste halvdel av 1600-tallet regnet som en gullalder. Dikterne – blant dem tragedieforfatterne Corneille og Racine og komedieforfatteren Molière – oppfattet sitt arbeid som en fortsettelse av den litterære utfoldelsen i antikken og renessansen. "[D]et som var viktig for forfatterne i denne perioden [1600-tallet] var ikke originalitet for enhver pris, men hensynene som ble tatt for å vise sin lærdom og det å støtte seg på autoriteten til prestisjetunge forfattere." (Braun 2008) De klassisistiske tragediedikterne la stor vekt på å følge det de oppfattet som filosofen Aristoteles' krav om de såkalte tre enhetene: tidens, stedets og handlingens enhet i skuespillet. Tidens enhet innebærer at handlingen i skuespillet er konsentrert til en kort tidsperiode (ofte én eller et par

dager). Stedets enhet krever at handlingen finner sted på et begrenset romlig eller geografisk område (f.eks. to steder som ligger svært nær hverandre). Handlingens enhet innebærer et krav om stykket skal ha én sentral konflikt som er aksentalt dreier seg rundt.

Aristoteles krevde ikke at en tragedie skulle overholde tidens, stedets og handlingens enhet. Dette kravet ble første gang dogmatisk formulert på 1500-tallet, og resulterte senere i en "klassisistisk tilstivnet dramastruktur", særlig i Frankrike (Arnold og Sinemus 1983 s. 117).

Boileau hevdet at det som er klart tenkt, også lar seg uttrykke klart (gjengitt fra Vandendorpe 1999 s. 33). Fornuften er hovedprinsippet som Boileau legger til grunn for sin estetikk, direkte påvirket av Descartes' filosofi (Lanson og Tuffrau 1953 s. 247). "Det er bare sannheten som er skjønn" skrev Boileau i en epistel (siteret fra Lanson og Tuffrau 1953 s. 243). For Boileau var natur, sannhet og fornuft en enhet (Lanson og Tuffrau 1953 s. 248). Boileau var dogmatisk, men oppfattet seg selv som en upartisk rådgiver om hva som er god smak (Lanson og Tuffrau 1953 s. 245 og 247).

Det er ifølge Boileau fullt mulig å være original og nyskapende gjennom å imitere klassikerne (Lanson og Tuffrau 1953 s. 249). For både menneskene og naturen er den samme i dag som den var for to tusen år siden.

Boileau ville rense litteraturen for alle smålige følelser, og løfte opp en nobel moral som ideal (Lanson og Tuffrau 1953 s. 242). Boileau oppfattet eposet som en av de edleste sjangrene, ikke minst på grunn av de forskjønnende, mytologiske "ornamentene" (Lanson og Tuffrau 1953 s. 244). I *Om diktekunsten* skrev han: "Alt får en kropp, en sjel, en ånd, et ansikt, / hver dyd blir en guddom" (del 3, linje 164-165), og kan altså anta en allegorisk skikkelse. Ofte benyttet dikterne klassisk mytologi i sine allegorier (Beugnot 1994 s. 172).

Britten John Dennis skrev i *The Grounds of Criticism in Poetry* (1704): "if the end of poetry be to instruct and reform the world, that is to bring mankind from irregularity, extravagance, and confusion, to rule and order, how this should be done by a thing that is in itself irregular and extravagant, is difficult to be conceived. Besides the work of every reasonable creature must derive its beauty from regularity; for reason is rule and order. ... Now the works of God, though infinitely various, are extremely regular. [...] there is for poetry, no system of known rules but those which are in Aristotle and his interpreters" (siteret fra Secretan 1973 s. 59).

"'Blank verse', wrote Voltaire, in 1778, 'was the invention of sloth and the inability to rhyme, as the famous Pope has told me twenty times. To insert in a tragedy, whole scenes in prose is to avow an even more shameful lack of power.' [...] monotonous as Voltaire's over-regular alexandrines." (Secretan 1973 s. 58) I

klassisistisk diktning var en slik tendens til monotoni, og til å bruke “worn-out mythological and pseudo-classical devices and imagery” (Secretan 1973 s. 64).

De klassisistiske tekstene er ifølge Roland Barthes skrevet for å leses høyt i en gruppe. De skal nytes i fellesskap og er til tross for sin strenge regelbundethet basert på talespråket til en bestemt sosial klasse (Barthes 1972 s. 38-39).

Det motsatte av en helt var ikke primært en feiging, men en person langt nede i samfunnshierarkiet. Klasseinndelingen i samfunnet ble oppfattet som naturlig og overskridelse av det som noe monstrøst (Karrer 1977 s. 79).

“According to John Hughes (*Of Style*, 1698), words fit for poets must possess four qualities: ‘propriety, perspicuity, elegance and cadence’ ” (Secretan 1973 s. 64).

Den verdenen Henry Fielding framstiller i romanen *The History of Tom Jones, a Foundling* (1749) “is dynamic, charged, as Coleridge remarked, with the energy of sunshine and laughter and love; and it is at the same time a celebration of that rational design which gives meaning to vitality, and which in fact alone makes it a source of joy and of wonder. *Tom Jones* is, on different levels, an assertion of the shaping powers of the Creator, of the artist (who, as Thackeray long ago observed, appears in this novel as a surrogate Providence), and of the moral man – the exemplar of what Fielding referred to in *Amelia* as “the Art of Life.” Even the form of Fielding’s novel embodies this meaning: the famous plot (Coleridge called it one of the three most perfect in all literature) in which every character and every event are organically interconnected and conspire to lead inexorably to the denouement; the much-discussed “hourglass structure” of the book, in which even the axioms of neo-classical aesthetics and architecture are scrupulously observed, producing a work balanced, symmetrical, proportionate, with the adventures at Upton standing as the keystone of the arch; the constant supervision of the narrative by the intrusive and omniscient author – such formal devices make the very fabric and texture of the novel a tacit assertion of the reality and value of design and order in the world.” (Martin C. Battestin i Marcus 1971 s. 167)

Den finnes en klassisistisk kanon, en hierarkisk rangering av mesterverk etter visse normer, der noen antikke verk rager høyest.

Noen klassisistiske verk “strike us as cold, as lacking sensitivity. We must make an effort to overcome our reluctance. We have perhaps become too woolly, too romantic, or insensitive to their kind of sensitivity. We find it difficult to appreciate how much they themselves enjoyed their kind of poetry. [...] Sophistication is such a shifting notion ...” (Secretan 1973 s. 74). “Assiduous reading of the French and English classicists allows us to penetrate the crust of formality and find a wealth of beauty, of flexible poetry, which modern prejudice hides from us.” (Secretan 1973 s. 69)

Uttrykkene “klassisismen” og “den klassisistiske tradisjonen” brukes ofte synonymt. Andre skiller mellom klassisismen som epoke (først og fremst 1600-tallet), mens den klassisistiske tradisjonen er arven fra Hellas og Romerriket slik den snor seg gjennom den vestlige kulturhistorien. Den klassisistiske tradisjonen var svakere i middelalderen enn på 1600-tallet, men den eksisterte kontinuerlig.

“Classicism is evidently not a water-tight system; it allows for much more variety and contradiction than an over-simplified account might give it credit for.”
(Secretan 1973 s. 68)

“Fra Homer til Goethe er det bare en time, fra Goethe til i dag 24 timer.” (den tyske dikteren Gottfried Benn i 1949; sitert fra Hillebrand 1999 s. 34)

Litteraturliste (for hele leksikonet): <https://www.litteraturogmedieleksikon.no/gallery/litteraturliste.pdf>

Alle artiklene i leksikonet er tilgjengelig på <https://www.litteraturogmedieleksikon.no>